

ADNOTĂRI LA GRAMATICA PREDICATIVULUI SUPLIMENTAR.

DESCRIERE RELAȚIONALĂ

Conf. univ. dr. Luminița CHIOREAN

Universitatea „Petru Maior”, Târgu-Mureș

Abstract

"Annotations to the Grammar of the Supplementary Predicative. Relational description" suggests a relational approach of the supplementary predicative, a well-defined syntactic position, simultaneously engaged in two types of relations: one towards a nominal governing term (the centre of the nominal group where it functions syntactically) in a relation based on dependence, and the other one towards the predicative verb of the (essential) sentence, in a connotative relation, controlling the textual meaning of that discourse. The author also suggests and gives arguments for a new terminology in this case of syntactic position: **Predicative Attribute of the Nominal (PAN)**.

0. Reperul teoretic al demersului nostru îl constituie **definiția** poziției sintactice în discuție: „**Predicativul suplimentar (PS)**¹ este o poziție sintactică *facultativă*, realizată în *structuri ternare* derivate, care se raportează sintactic și semantic *concomitent la un verb (sau o interjecție predicativă)* și la un nominal.”²

1. Caracterizarea relațională a construcției cu PS

1.1. Din perspectiva **organizării sintactice a enunțului**, lexemele se asociază între ele și realizează sensul textual prin intermediul a două tipuri de relații, și anume: **relații sintactice** și **relații conotative (de sens)**, ultimele numite și „**afinități semantico-referențiale**” (GALR, II, 2005: 15). La nivelul discursului, se cunosc două tipuri de relații conotative: de tip semantic - restricții de rol tematic impuse actanților, respectiv de tip lexical - restricții selecționale (cf GALR II, 2005: 47), ceea ce dă **coeziunea** textului, din care decurge dimensiunea lingvistico-semantică a discursului (*relații temporale, tematice sau referențiale*).

În vederea expunerii, caracterizării, susținerii sau a evidențierii obiectului de referință și prin acțiunea simultană a acestei relaționări duale, faptele de limbă vor înclina spre un anume tip de relație fără a neglija cealaltă relație, astfel încât interpretarea relațională preferențială va avea ca efect stilistic prezentarea „detaliului” semantico-sintactic, impus, în

¹ Termeni folosiți pentru **PS** în volumele și articolele lingvistice: **element predicativ suplimentar** (***) GALR, ed. a II-a, vol. II, EA, 1963, pp.206 ș.u.); **predicativ suplimentar** (V. Guțu-Romalo, *Sintaxa limbii române*, EDP, 1973, p.146 ș.u.; ***) GALR II. *Enunțul*, EA, 2005, pp.295-312); **atributiv** (G. Pană Dindelegan, *Sintaxa grupului verbal*, Aula, 1999, pp.73-77); **atribut circumstanțial** (M. Avram, „Correspondența ...”, în *SG*, I, p.158); **complement predicativ** (D. Irimia, *Gramatica limbii române*, Polirom, 1997, pp. 486-491); **adjunct verbal derivat** (D.D. Drașoveanu, „Despre elementul predicativ suplimentar”, în *CL*, XII, 1967, nr. 2, 1973; D.D. Drașoveanu, *Teze și antiteze în sintaxa limbii*, Clusium, Cluj-N., 1997; G.G. Neamțu, „Un nominativ prodatival”, în *CL*, 1982, nr.1, pp. 55-59); **adjunct verbal conotativ** (L. Chiorean, „Adjunct verbal conotativ-definire. Descriere semantică și stilistică”, în *Studia UBB. Philologia*, Anul XLIV, nr. 3-4, 1999, Cluj-N., pp. 19-25) etc.

² ***) GALR II. *Enunțul*, Ed. Academiei, 2005, p. 295

textul artistic, ca figură de stil (frecvent, metasemem și metalogism). Demonstrația se aplică și în cazul construcțiilor cu PS. De exemplu, în versurile: „[...] luna / nu micșorează, ci **tremurătoare** / [ea= subiect subînțeles] mărește și mai tare taina nopții...” (Blaga), lexemul „tremurătoare” (adjectiv, N² – flexiune secundă) angajează o relație sintactică de subordonare (dependență) față de nominalul-subiect neexprimat, subînțeles „ea” (echivalent semantic al „lunii”), dar, simultan, se află „în afinități semantico-referențiale” cu verbul-predicat „mărește”, proces căruia îi adaugă conotația misterului ascensional reținut prin sensul derivat al *predicației semantice* din structura de adâncime („a tremura”). PS „tremurătoare” devine epitet metaforic: mister al ființării lumii, un potențial ontic; aici: „lumina” divină.

1.2. Așadar, în cazul discursului ce conține una sau mai multe construcții cu PS, **coeziunea** constă în rezultatul unei petreceri simultane între unități sintactice organizate, cu grade diferite de autonomie, și, respectiv, ansambluri coerente informațional. Prin urmare, aici, este prezentă **co-referențialitatea**, odată ce PS „tremurătoare” angajează ambele tipuri relaționale cu două lexeme: se află în relație de dependență sintactică față de regentul-nominal „ea”, adică „luna”, respectiv, într-o relație de supraordonare (redimensionare) conotativă față de verbul „mărește”.

Așa cum funcția coeziunii constă în *continuitatea informațională*, funcția coerenței constă în *interpretabilitate*. **Coerența** textului este susținută atât prin *temporalitate* și *referențialitate* ca dimensiuni fundamentale ale coerenței discursului, cât și prin *regulile de coerență*.³ Un discurs coerent este bine format, coerent tematic și referențial, având clar definite legăturile contextuale (intra-enunțiale) și prezentând *reguli de coerență*, precum: *coerența*, prin care este posibilă interpretarea discursului (proprietăți formale explicitate fie prin *relații intra-enunțiale*, fie extralingvistic, prin *inferențe*, apelând la o premisă implicitară, la o ipoteză contextuală sau la o schemă standard de acțiuni – *script, plan, scenariu*); **coeziunea** ca dimensiune lingvistică și semantică a discursului, și, în fine, **conexitatea**, prin care se înțelege proprietatea realizării relațiilor intra-enunțiale prin mărci lingvistice, de exemplu: *conectorii pragmatici* (gramatem, relatem). În exemplul nostru, conexitatea la nivelul construcției cu PS este marcată de flectiv (gramatem): „-e” = desinență, feminin, singular, N², prin acord cu nominalul-subiect „ea” („luna”). Din inventarul relatemelor⁴, reținem distincția dintre relatelele propriu-zise (elemente ale conținutului) – jonctiv, modalizator, conectiv – și gramateme (elemente ale expresiei) – categorizator, conector, flectiv, formant.

1.3. Ansamblul superior al discursului se referă doar la **enunț** (propoziție sau/și frază), la organizarea sintagmatică a acestuia în grupuri sintactice. Enunțul este structurat binar: fie GN + GV (propoziție), fie Principală regentă + Subordonată sau Regentă + Subordonată (fraza).

Reprezentând unitatea lingvistică comunicativă, **grupul sintactic** este considerat ca un subansamblu al unei structuri ierarhice (cf GALR, 2005: 16), în sensul prezenței „componentelor care cumulează concomitent statutul de centru și cel de adjunct”. (ibidem). Grupul sintactic este parte componentă a enunțului, cu o sintaxă proprie organizată în jurul unui termen (substantiv, verb, adjectiv sau / și adverb).

³ L. Chiorean, „Discurs eseistic. Coerență, referențialitate, coeziune”, în *Proceedings of the “European Integration. Between Tradition and Modernity”*, 2rd Edition, Tg. Mure, 2007, pp. 265-272

⁴ L. Chiorean, „Adnotări la gramatica prepoziției”, în *Limba română*, Anul XIX, nr. 11-12(173-174), Chișinău, 2009, pp. 81-95

Menționăm că grupurile sintactice sunt formate din **construcții**. Astfel sunt construcții relaționale (cu jonctiv, adică: prepoziție sau locuțiune prepozițională) / non-relaționale, cu substantiv și/sau pronume, construcții interjecționale.

Referitor la tipologia grupurilor sintactice, acceptăm existența doar a patru grupuri sintactice: GV, GN, GAdj și GAdv. Unele grupuri au în componența lor și subgrupuri; de exemplu, la nivelul GN, avem GN cu centru substantival, respectiv GN cu centru pronominal, subgrupuri non-relaționale sau / și relaționale, adică cu Prep (GPrep, cf GALR 2005). În cazul GV, avem două subgrupuri: GV cu centru verbal și GV cu centru interjecțional (GInterj, cf GALR, 2005). Demersul teoretic asupra tipologiei grupurilor sintactice poate fi explicat și argumentat prin situația **descriptorilor textuali ai discursului**; astfel vorbim despre GN denumit printr-un **sens noțional** și celelalte grupuri exprimate la nivelul unui sens-notă: GV prin sens procesual; GAdj prin sens calificativ; GAdv prin sens circumstanțial.⁵

Grupul sintactic se organizează semantic în baza construcțiilor ce prezintă „dimensiuni discursive” precum: personală sau auctorială; spațio-temporală; socio-culturală și, respectiv, circumstanțială. Grupul sintactic are structură binară, nu ternară, nici mixtă. Relațiile cotextuale intra-/interenunțiale asociate cu cele contextuale (referința și inferența) creează iluzia unei structuri ternare. Dar, de fiecare dată, relația se construiește doar între doi termeni, dintre care unul e regent (determinat), iar celălalt adjunct (subordonat, determinant).

GN este alcătuit dintr-un nominal cu rol de centru (regent) și din alți termeni direct dependenți sintactic de acesta, considerați adjuncți. Disponibilitățile combinatorii dintre cei doi termeni – nominalul-centru și adjunctul (termenul subordonat), validează proprietățile sintactice și compatibilitatea, afinitățile semantice („proprietățile selecționale”) ale centrului cu poziția sintactică din enunț.

În cazul construcțiilor cu PS, pe lângă **relația sintactică de dependență** față de un regent-nominal, intervine și **conotația – relație semiostilistică** prin care se observă o redimensionare a sensului textual. Astfel, în interiorul GN, construcția cu PS este angajată într-o relație de dependență față de nominalul-centru al grupului (subiect, obiect direct, obiect indirect), respectiv domină semantic verbul predicativ (indiferent de funcția sintactică a acestuia: predicat verbal, complement circumstanțial etc.), verb aflat inițial în relație sintactică cu nominalul-regent al PS (relație de interdependență sau de subordonare). Relațiile de sens⁶ dimensionează sensul textual, rezultatul fiind impunerea stilistică a construcției cu PS, care va domina sensul întregului enunț. Spre edificare, oferim câteva exemple: „[...] *singur* plutea-n întuneric și dat-a / un semn Nepătrunsul” (Blaga) – singurătatea ca unicitate, primordialul divin domină discursul poetic. Sau: „El vine *trist* și *gânditor*” ; „Soarele, ce azi e mândru, el îl vede *trist* și *roș*” (Eminescu) – tristețea este inefabilul stării poetice eminesciene; trist, tristețe: trăire-limită a sufletului romantic; tristețea – linia mijlocitoare dintre lumi (intermundală); de aici, transpare o poetică a melancoliei.

Dintre modalitățile de realizare a relației de dependență a adjunctului PS față de regentul nominal reținem: la nivelul propoziției – acordul, recțiunea, joncțiunea și topica (subiectivă vs obiectivă); la nivelul frazei – topica și conectorii.

Construcția cu PS face parte din GN, odată ce, sintactic, îi este subordonat unui regent-nominal (subiect, obiect direct, obiect indirect). De exemplu, în enunțul: „Soarele [...], el îl vede *trist*...”, construcția cu PS „trist” (adjectiv) face parte din GN format din adjunctul-

⁵ L. Chiorean, *art. cit.*

⁶ Carmen Vlad, *Textul aisberg*, Casa Cărții de Știință, 2000, pp.59 ș.u.

obiect direct „soarele” reluat prin cliticul pronominal „îl” plus termenul subordonat „trist” (PS). Morfosintaxa termenului „trist” este: adjectiv calificativ, variabil cu 4 forme flexionare, masc., sg., Ac₂ (acord cu „soarele”) / funcția sintactică de PS. Concomitent, „trist” se angajează într-o relație conotativă cu verbul predicat „vede”, al cărui subiect este „el”(pronume personal, N₁), și îl domină semantic, astfel încât stilistica textului impune o supraordonare a sensului textual deturnat dinspre subiect spre obiectul de referință „soarele” care este substituit prin caracteristica tristeții: „trist”. Prin urmare, construcția cu PS se va impune ca simbol în grila lectorială a poemelor eminesciene. Fără a schimba obiectul de referință („soarele”), dar accentuându-i-se o anume caracteristică, aceea de „a fi trist”, construcția cu PS gestionează epitetul personificator care va genera metafora pe care, în fine, se va institui un imaginar poetic al melancoliei. Prin urmare, PS nu se află în relație de subordonare față de verb, ci într-o relație conotativă, cu impact asupra sensului textual: „trist” (asociat regentului-nominal „soarele”) va fi activ în interpretarea limbajului poetic, și nu sintagma „vede trist”.

1.4. GN: construcție cu PS– descriere și funcționare. Corelând definiția GN ca „structură semantică supraordonată, care integrează un grup sintactic adjunct” (cf GALR 2005) cu, în cazul nostru, GN ce conține o construcție cu PS, cu o dominanță co-referențială asupra enunțului, receptăm un GN cu o unitate semantico-sintactică complexă, care are ca centru principal un nominal comun GN din care face parte construcția cu PS și unul sau mai multe centre secundare, care au același regent, situație în care se încadrează și construcția cu PS care poate fi simplă sau, la rândul ei, complexă.

Argumentăm prin exemplul: „ș-*aprints* în valuri de lumină să joc *străfulgerat* de-avânturi nemaipomenite...”, în care avem:

Enunțul = 2 grupuri sintactice:

1. **GN**: cu centru neexprimat: „eu” (subiect inclus; eu liric) format din:

GAdj₁: „*aprints* (în valuri de lumină)”+ **GAdj₂**: „*străfulgerat* (de-avânturi nemaipomenite)”;

2. **GV**: „să joc”.

GAdj₁ și **GAdj₂** fac parte din **GN**- centru al enunțului; fiecare conține ca adjunct al nominalului, respectiv centru al GAdj, poziția sintactică de PS/ adjectivele „aprints”, respectiv „străfulgerat”, în N”₂, prin acord cu subiectul inclus – flexiune secundă. Semiostilistic, predicativele suplimentare avute în vedere concurează preferențial în beneficiul luminii: „aprints” = patimă; „străfulgerat” = patos, sentimente intensionale, reflexe ale inteligenței (lirice) emoționale.

Poziția sintactică de PS nu se subordonează față de verbul enunțării, fiind el însuși un „vestigiu” semantic al predicativității, contras dintr-o structură derivată, în care funcționa fie ca predicat verbal, fie ca nume predicativ al unei construcții verbale de tip nominal. PS este subordonat doar nominalului cu rol de centru al GN, în care e inclus PS.

Concluzii. Dependența construcției cu PS față de un nominal devine argument în favoarea denumirii ca *atributiv* (Pană Dindelegan, 1974; 1999). Problema o ridică cealaltă relație petrecută simultan cu subordonarea, și anume: *redimensionarea conotativă* (a sensului textual), pe care nu o putem interpreta sintactic.

Așadar PS are un regim special care combină două tipuri de relații, drept pentru care propunem denumirea de **APN- atributul predicativ al nominalului** (comparativ cu CPO – complementul predicativ al obiectului), în sensul că păstrează originea predicativității din structura derivată (predicație semantică), dominând semantica verbului predicativ⁷, cu care se află în relații conotative (de sens), indiferent de funcția sintactică a acestuia (a verbului⁸), și, simultan, angajează relații sintactice cu un nominal-subiect, obiect direct, obiect indirect, aducând o caracteristică, un atribut în plus nominalului ce evidențiază categoric obiectul de referință al discursului.

Definiție: Atributul predicativ al nominalului (APN) este poziția sintactică *suplimentară*, realizată într-o dublă *structură binară*, petrecută *simultan*, prin care se raportează sintactic *la un nominal regent*, centru al GN, dublat rematic, și, *concomitent*, raportat semantic *la un verb (sau o interjecție predicativă)*, cu rol de operator conotativ (semantic)⁹.

Ne angajăm ca în cercetarea noastră ulterioară să analizăm poziția sintactică **APN - atribut predicativ al nominalului**, din perspectivele semantică, funcțională și pragmatilistică, oferind, în final, descrierea unui cadru de definiție propriu care să-i anuleze statutul de pseudoadjunct.

Bibliografie

- *** *Gramatica limbii române/ II. Enunțul*, Ed. Academiei, 2005
Drașoveanu, D.D., *Teze și antiteze în sintaxa limbii*, Ed. Clusium, 1997
Irimia, Dumitru, *Gramatica limbii române*, Ed. Polirom, 1997
Neamțu, G.G., *Teoria și practica analizei gramaticale. Distincții și ... distincții*, Ed. Paralela 45, 2007
Pană Dindelegan, Gabriela, *Sintaxa grupului verbal*, Ed. Aula, 1999
Vlad, Carmen, *Textul aisberg*, Ed. Casa Cărții de Știință, 2000

⁷ Notă. Reamintim că, în teoria lingvistică, verbul predicativ, la moduri nepredicative, nu-i echivalentul poziției sintactice de predicat verbal, ci se referă la dihotomia: verb predicativ vs verb nepredicativ (categorie ce inventariază verbele copulative și verbele auxiliare).

⁸ Nu toate verbele se pot combina cu APN. O categorie aparte o formează semantica verbală a percepției, a reprezentării și a cunoașterii, fapt ce aduce un argument în plus pentru semiostilistica reflexivă a APN. Inventarul verbelor ce se pot combina cu APN vor fi subiectul articolelor lingvistice propuse de autoare.

⁹ De aici, opțiunea noastră inițială pentru adjunct verbal conotativ (cf Chiorean, art. cit., *Studia UBB*, 1999).